

780.616.432

К

С 16

Қарасай Сайжанов
Алмат Сайжан

ЖЕЗКИШ

**Дирижерлық машықтану пәні мен
фортепиано аспабына
лайықтап жазылған
күйлер мен шығармалар**

Қарасай Сайжанов
Алмат Сайжан

Жезкиік

(Дирижерлық машықтану пәні мен фортепиано аспабына
лайықтап жазылған күйлер мен шығармалар)

Астана-2013

УДК 785
ББК 85.954.2
С 16

**Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі
Қазақстан Республикасы Ақпарат және
Мәдениет министрлігі Қазақ Ұлттық Өнер Университеті**

Пікір жазғандар:

М. Жолдасбеков – Филология ғылымдарының докторы, Мемлекеттік және Қоғам қайраткері, ғалым, жазушы

Е. Үсенов – ҚР Еңбек сіңірген қайраткері, композитор

С. Еркінбеков - ҚазҰӨУ-нің профессоры, ҚР-ның Еңбек сіңірген қайраткері, композитор

А. Құсайнов – ҚазҰӨУ-нің профессоры, ҚР Еңбек сіңірген әртісі

А. Нүсіпбаев – ҚазҰӨУ-нің доценті, дирижер.

Жинақты баспаға ұсынған - ҚазҰӨУ-нің композиция және опера-симфониялық оркестрді дирижерлеу кафедрасы

Жинақтың алғы сөзін жазған – Қырғызстан және Қазақстан Республикасының - Еңбек сіңірген қайраткері, жазушы, музыка зерттеушісі. Ж.Жабаев пен Ш.Айтматов атындағы халықаралық сыйлығының лауреаты, Ұлттық музыка академиясының профессоры. Мемлекеттік «Парасат» және «Дәнекер» орденінің иегері, - **Илья Жақанов**

С 16 Сайжанов.Қ., Сайжан А.Қ.,

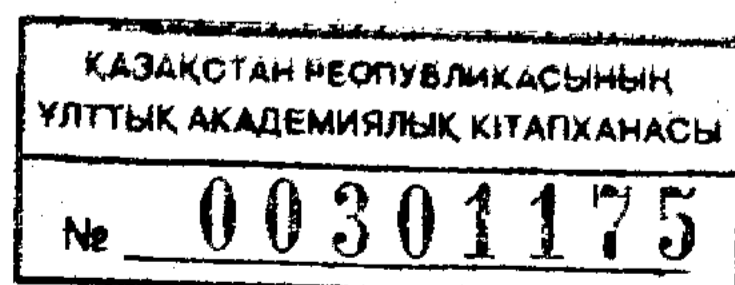
– «**Жезкиік**» Дирижерлық машықтану пәні мен фортепиано аспабына лайықтап жазылған күйлер мен шығармалар (клавир). - Астана, «Сарыарқа» Б., 2013 - 116 б.

ISBN 978-601-277-138-1

Бұл жинаққа елімізге белгілі күйші, ұстаз, дирижер, композитор Қарасай Сайжанов және ұлы Алматы Сайжанның «дирижерлық машықтану пәні мен фортепиано аспабына лайықтап жазған күйлер мен шығармалар» жинағы алғашқы рет енгізіліп отыр. Бұл жинақ арнайы саз мектеп оқушылары мен жоғарғы музыкалық оқу орындары студенттері мен мұғалімдері үшін және де магистранттар мен докторанттарға, музыкалық колледж оқушылары мен мұғалімдеріне арналған әдістемелік құралы болып табылады.

УДК 785
ББК 85.954.2

ISBN 978-601-277-138-1

ОЛН-мөтн
© Сайжанов.Қ. Сайжан А.Қ., 2013
© «Сарыарқа» Баспасы, 2013

АЛҒЫ СӨЗ

Қарасай Сайжанов... жан-жүрегі әуезге толы, сонымен ғана тыныстап, бар өмірін өнердің осы бір ғажайып саласын жан-жақты зерделеуге арнаған ойлы музыкант. Болмысының осындай болатын да жайы бар, ол 1948 жылы Арал қаласында дүниеге келген. Бұл өңір – Арал толқынындай ақтарыла төгілетін, Сыр дариясы боп шалқып ағатын сел-сел жырлар мен таңды таңға ұрып, талмай жырлайтын сұңғыла шешен жыраулардың мекені. Ықлым заманғы эпикалық жырларды көз жетпейтін көне дүниеден бері қарай жауһардай жарқырата тартып, өшірмей, өлтірмей келе жатқан жыраулардың ішкі жан дүниесі қандай кең болған, олар өмір, тағдыр, қоғам, мезгіл, қым-қиғаш тарихи қилы-қилы нәубеттерді толғағанда бір ғажабы бірін-бірі қайталамайды, қайта бірін-бірі керемет толықтырып, дәйім байытып, орындаушылық өнердің бір-біріне ұқсамайтын өзгеше-өзгеше мәнерін танытып, таң-тамаша қалдырады. Олар дана қиялды қозғап, жүрек қылын шертетін мақамы теңіз бен көлдегі, дариядағы аққу-қаз бен, тіпті, біресе олай-біресе былай жөңкіле көшетін Арал құмының ескек желмен ысқырып, әндегіп жататын үніне де араласып кетеді. Бұл жердің әуезін кәусар бұлақ десек, ол дария дейтін, телегей теңіз дейтін – Қазақ музыкасына өз болмысы, өз мәнерімен емін-еркін құйылып жататын, дәстүрлі музыкамыздың үн бояуы, орындалу өрнегі ерекше жарқын саласы, өзгеше қалыптасқан тағылымды мектебі боп қызықтырады. Қарасай Сайжанов, міне, ол жыр сүлейлері – дала Гомері боп шалқыған осы өлкенің музыка байлығын бойына ана сүтімен бірге дарытқан нәзік сезімді, ой-қиялы бай, жан дүниесі сұлулық әлемі боп жайнаған көкірегі ояу, дүйім ізденіс үстінде толғана, тебірене жүріп, елеусіз, ескерусіз бұйығы жатқан небір ән-күйлерді өңдеп, оларға екінші өмір берген композитор, ұшқыр ойлы дирижер, иә, талғам өрісі биік, әр шығарманың табиғатын жете танытын, сүйтіп, оның тылсым сырын шырайын келтіріп, өзіне ғана тән шеберлікпен аша түсетін инструменталист, осының бәр-бәріне жұмылдыратын бір қасиеті – зерттеушілігі, яғни беймәлім боп келген ән мен күйді тауып, оны фортепиано мен аспаптық ансамблдерге, ұлт аспаптар оркестріне лайықтап өңдеуі. Бұл, әрине, орындаушыларға таңғажайып тың репертуар, музыка мектептері, музыка колледждерінен бастап, өнер институттары, консерватория студенттері мен оқытушыларына таптырмайтын әдістемелік жинақ ретінде өте құнды. Мұндай еңбекке ерекше зор ынтамен ойлана қараған ләзім. Оны екіншісі бірі жазып жатқан жоқ. Ондай музыка маманына зәруміз де.

Қарасай Сайжановтың музыка маманы ретінде ұзақ жылдардан бері жинақталған бай тәжірибесін: ән-күйлер партитурасы- «Батыр баба» (2006ж.), «Телқоңыр» дирижерлық машықтану пәні мен фортепиано ансамбліне арналған оқыту құралы(2008ж), партитуралар жинағы «Ұмытпа Ана әлдиін!»(2011ж), шертер ансамбліне арналған «Елім-ай» оқу құралы, осы жинақтардан бұрын(2005ж) өзі зерттеп тауып, «өшті», «ұмытылды» деп есептелетін күйші Мырза Тоқтаболатұлының өмірі мен шығармашылығын кең толғап жазып, үн бояуы қанық, әшекейлі, әсем мәнері таң-тамаша қалдыратын он сегіз күйін нотаға, оркестрге түсіріп, дәстүрлі күйлердің аса байтақ галереясына қосуы зерттеушілік жұмысындағы бір ерен ерлігі десе де болады. Ол бұл күйшінің жинағын «Жетіқарақшы» деп атады.

Енді, міне, осы қыруар жұмысының тағы бір елең еткізетін көрінісі – екі қолға арналған фортепиано клавирінің жинағы – «Жезкиік» жарық көргелі отыр. (Ескерте кететін бір жай – осы жинақтағы «Аңшының зары» кезінде Уәли Бекенов жазғандай Раздық деген домбырашының күйі емес, ол о бастан шертіліп келе жатқан халық күйі, өзінің аңызы да бар. 1993 жылы қыста Үрімшіге барып, ондағы қазақтардың музыкасын зерттегенде осы шындыққа көз жеткіздім. Ол – «Шыңжаннан ескен сырлы әуез» деген зерттеуімде «Жұлдыз» журналының бетінде жарық көрді. Кейін басқа бір зерттеушілер домбырашы Уәли Бекеновтың «Аңшының зары» жөнінде қате пікірін жан-жақты дәлелдеп, шын тарихты жөн-жөніне қойды. Домбырашылар, музыка мамандары осы жайға салиқалы оймен қарап, енді қателеспегені жөн. И.Жақанов) Дәл осы жинақ Қазақтың кәсіби музыкасын қалыптастырған атақты корифейлеріміз жазған еңбектің заңды жалғасы. Айталық, бұрын мұндай өңдеудің алғашқы үлгісін жасаған Ахмет Жұбановтың «Онекі тәжік биі», Евгений Брусиловскийдің «Балбырауыны», Мұқан Төлебаевтың «Біржан-Сара» операсындағы би көрінісі, Борис Ерзаковичтің қазақ әндерін клавирге түсіруі, осының бәрі фортепианода екі қолмен ойнауға өте қызықты дүниелер ретінде бағаланатын. Ал, олардан кейін мұндай еңбек жазылмай, елеусіз қалды. Қарасай Сайжанов осы тоқыраған мәселеге ойлы жүрекпен зер салып, «Жезкиік» жинағын талантты ұлы Алматы Сайжанмен бірігіп жазыпты. Бұл, әрине, музыка тану ғылымын өрістетуге қосқан зерделі талпыныс.

Алматы Қарасайұлы Алматыдағы «Ахмет Жұбанов» атындағы Республикалық музыка мектебін қыл-қобыздан бітірген. Одан кейін Астанадағы Ұлттық музыка академиясында қыл қобыз бен дирижерлік мамандықта оқып, екі бірдей салада жан-жақты білім алған музыкант. Ол жоғарыда аталған «Елім-ай», «Күйшақырар» жинақтарында әр қилы өңдеулер жасап, инструменталистік өнердің тұңғыш сыр-рын меңгере жүріп, композиторлық дарыны да гүл жарып, «Хан Кене» деп аталған поэманы жазуы қызығарлық құбылыс. Бүгінде ол Қазақ Ұлттық өнер университетінде студенттерге дәріс беретін оқытушы, әрі Астананың филармония оркестрінде қызмет ететін белгілі музыкант.

Айтар ой-пікірімізді жинақтай келгенде әкелі-балалы Қарасай Сайжанов пен Алматы Қарасайұлы жазған «Жезкиік» әдістемелік жинағы Республикамыздағы өнер ұжымдарына, дирижер-ұстаздарға және де болашақ жас дирижер студенттерге ауадай қажет тың дүние, таптырмайтын оқу құралы. Бұл жинақ, сондай-ақ музыкалық колледждің мұғалімдері мен оқушылары, магистранттары мен докторанттарға да көмегі зор бағалы еңбек. Музыканттарға аян бір шындық – кез келген дирижер инструментровка жасай алмайды, олар тек дайын партитурамен жұмыс істейді. Ал, инструментровка мәселесі – үлкен де күрделі мәселе! Ол зәрулікпен Қарасай Сайжанов секілді музыканың білікті маманы ғана құтқара алады. Сондықтан, «Жезкиік» жинағы музыкамыздың ғасырлар бойы жасалған інжу-маржанын гауһардай жарқыратып, өңдеу әдістеріне машықтыратын тағылымды еңбек.

*Илья Жақанов –
Композитор, музыка зерттеушісі,
Ұлттық музыка академиясының профессоры,
Қырғызстан және Қазақстан Республикасының –
Еңбек сіңірген қайраткері*

Телқоңыр

Халық күйі

Ф-но аспабына түсіргендер -
Қарасай Сайжанов, Алматы Сайжан

Allegretto ♩ = 90

Ф-НО

pp *legiero* *simile...* *mp*

Detailed description: This system contains the first five measures of the piece. It is written for piano in a grand staff with two bass clefs and a key signature of one sharp (F#). The time signature is 6/8. The first measure starts with a piano (*pp*) and *legiero* marking. The second measure has a *simile...* marking. The third measure has a mezzo-piano (*mp*) marking. The notation consists of eighth and sixteenth notes in both hands.

6

mp *p*

Detailed description: This system contains measures 6 through 10. Measure 6 has a mezzo-piano (*mp*) marking. Measure 10 has a piano (*p*) marking. The notation continues with eighth and sixteenth notes. A repeat sign is present at the end of measure 10.

11

mp

Detailed description: This system contains measures 11 through 15. Measure 11 has a mezzo-piano (*mp*) marking. The notation includes some sixteenth-note runs and rests.

16

Detailed description: This system contains measures 16 through 20. The notation features a steady eighth-note accompaniment in the bass and a more active melody in the treble.

21

2

mf

Detailed description: This system contains measures 21 through 25. Measure 21 has a mezzo-forte (*mf*) marking. A boxed number '2' is placed above measure 22, indicating a second ending. The notation includes chords and sixteenth-note patterns.

26 *stacato*

pp stacato *p*

31 3

mf

36 4

f *ff*

40

43

p *pp legiero* *simile...*

47 5

mp *pp legiero*

52

simile... *p* *mp*

Detailed description: This system contains measures 52 through 56. The music is in G major (one sharp) and 3/4 time. It features a complex texture with sixteenth-note runs in the right hand and eighth-note patterns in the left hand. Dynamic markings include *simile...*, *p*, and *mp*.

57

Detailed description: This system contains measures 57 through 61. The right hand continues with sixteenth-note patterns, while the left hand plays a steady eighth-note accompaniment. The dynamics remain consistent with the previous system.

62

Detailed description: This system contains measures 62 through 66. The texture is similar to the previous systems, with intricate sixteenth-note figures in the right hand and eighth-note accompaniment in the left hand.

67 6

mf *pp* *stacato*

Detailed description: This system contains measures 67 through 71. A box containing the number '6' is placed above measure 67. The music features a change in texture, with a more rhythmic accompaniment in the left hand and chords in the right hand. Dynamic markings include *mf*, *pp*, and *stacato*.

72

mp

Detailed description: This system contains measures 72 through 74. The right hand plays a melodic line with eighth notes, while the left hand provides a simple accompaniment. The dynamic marking is *mp*.

75

p

Detailed description: This system contains measures 75 through 78. The music concludes with a final cadence. The right hand has a melodic line, and the left hand has a simple accompaniment. The dynamic marking is *p*.

КҮЙ – “Толғау”

Хабидолла Тастанов

Ф-но аспабына түсіргендер-
Қарасай Сайжанов, Алматы Сайжан

Allegretto $\text{♩} = 60$ **а**

5

9

12

16

20

24

28

rit.

3

$\text{♩} = 60$

p

32

Più mosso $\text{♩} = 80$

p

f

36

4

40

rit.

45 $\text{♩} = 60$ **Più mosso** $\text{♩} = 80$

49 **5**

54 rit.

58 $\text{♩} = 60$

62

64

күй – “Кенже тал”

Хүсәйн Малшыбайұлы
Ф-но аспабына түсіргендер –
Қарасай Сайжанов, Алматы Сайжан

Allegretto ♩ = 90

Ф-НО

1

2

3

4

5

6

33

39

39

8

mf

47

9

54

10

p

60

11

p

67

12

73 13

78 *ff*

Аңшының зары

Халық күйі
Ф-но аспабына түсірген—
Қарасай Сайжанов

Andante cantabile ♩ = 80

11 1 Con moto

21

27

34 2

40

47

3

53

4

60

5

67

73

6

81

88

95

6a

102

109

7

117

8

124

9

131

139 **10**

145 **CODA**

152

160

165 **rall.**

Құр ойнақ

(Концерттік күй)

Мәлғаждар Әубәкіров
Ф-но аспабына түсіргендер—
Қарасай Сайжанов, Алматы Сайжан

Allegro ♩ = 270

4 **1**

8 **2**

12

16 **3**

20

24 4

28

31

34 5

38

42 **6**

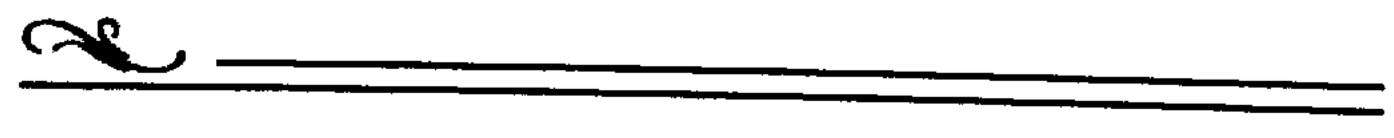
45

49

52 **7**

55

59

63 8

67

71

75

78 1a

82 2a

86

Musical notation for measures 86-89. Treble clef, bass clef, key signature of two flats. Measure 86 has a fermata over the first two notes. Measure 87 has a slur over the first two notes. Measure 88 has a slur over the first two notes. Measure 89 has a fermata over the first two notes.

90

3а

Musical notation for measures 90-93. Treble clef, bass clef, key signature of two flats. Measure 90 has a fermata over the first two notes. Measure 91 has a slur over the first two notes. Measure 92 has a slur over the first two notes. Measure 93 has a slur over the first two notes.

94

Musical notation for measures 94-96. Treble clef, bass clef, key signature of two flats. Measure 94 has a slur over the first two notes. Measure 95 has a slur over the first two notes. Measure 96 has a slur over the first two notes.

97

Musical notation for measures 97-100. Treble clef, bass clef, key signature of two flats. Measure 97 has a slur over the first two notes. Measure 98 has a slur over the first two notes. Measure 99 has a slur over the first two notes. Measure 100 has a slur over the first two notes.

Серпін

Малгаждар Әубәкіров
Ф-но аспабына түсіргендер—
Қарасай Сайжанов, Алматы Сайжан

Allegro con brio $\text{♩} = 110$

5 **1**

9

13 **1a**

17

21 **2**